УДК 811.161.2'276

Грабовий П.М.

КЛЮЧОВІ ЛЕКСЕМИ УКРАЇНСЬКОГО МОЛОДІЖНОГО СЛЕНГУ

Сучасна парадигма дослідження мови як продукту мислиннєвої діяльності людини передбачає розроблення питань реалізації пізнавальної діяльності засобами мови, вираження мовними одиницями змістів, вагомих для тієї чи тієї лінгвоспільноти. Вважають, що значущість певного явища в житті людського суспільства може виявлятись у мірі повторюваності слова або групи слів, що позначають це явище [1, 435]. Необхідність дослідження сленгової лексики в аспекті лінгвокультурології та теорії мовної картини світу засвідчується і працями, виконаними в дусі антропоцентризму та етноцентризму, які вказують на вираження етноспецифічного світосприйняття не лише кодифікованими засобами мови, але й жаргонними та сленговими підсистемами. Так, М.І. Толстой, розглядаючи слово *бухой*, пов'язує його з традиціями шанування землі [14, 416-417]; на національно-мовну специфіку жаргонних одиниць італійської мови вказує Ю.А. Рилов [9, 266].

Питання визначення ключових слів тієї чи тієї лінгвокультурної спільноти є одним із вагомих завдань сучасної лінгвістики. Проте ключові слова українського молодіжного сленгу як своєрідного засобу вираження світобачення молоді ще не були предметом лінгвістичного дослідження. Таким чином, актуальність статті зумовлена спрямуванням сучасного мовознавства на поглиблене пізнання взаємозв'язку мови та культури. Матеріалом аналізу слугували лексико-фразеологічні одиниці українського молодіжного сленгу, зібрані за допомогою польових досліджень, для порівняння залучено сучасні лексикографічні праці українського субстандарту [10; 12]. Мета статті – аналіз лінгвокультурних параметрів українського молодіжного сленгу та ключових мовних одиниць у його складі.

Розгляд сленгізмів як ключових слів (чи концептів) дає змогу вирішити проблему інтерпретації сленгу. Коли замість нормативного слова використовується сленгізм, він викликає дещо інші асоціації, активує у свідомості слухача когнітивні зв'язки, які не можуть бути вираженими нормативним словом. А. Мелвілл вважає за можливе протиставляти образні слова та вислови, що є "константами сленгу", величезній кількості "легковажних слів", що виступають лише оказіоналізмами (детальніше див.: [7, 15]). Вважають, що, наприклад, в англійському сленгові найстабільніша частина словникового складу походить із територіальних діалектів, оскільки першими носіями сленгу були розорені селяни, що з'являлися в місті [7, 16].

Як зазначає М.О. Грачов, для арго характерна умовність, шанування символів. Арготизм як символ нерідко має переносне, образне значення. Для носія арго характерна віра "в магічну силу арготизму" [3, 152]. Варто підкреслити, що символізм властивий кожній субкультурі і, відповідно, кожному соціальному діалекту, що виступає віддзеркаленням субкультури.

Сленгові позначення людини мають особливо значну кількість синонімів зі своєрідною внутрішньою формою, наприклад: *кадр, крендель, кекс, кент, чел, піпл* тощо, причому семантичну специфіку кожного з них далеко не завжди можна чітко визначити.

"Людина в арго, коли судити із зоо-фітоморфізмів, являє собою якусь страшну істоту: *арбуз, тыква* – голова; *клюв* – нос; *жало* – язик; *клыки* – зуби; *жабры* – горло; *хобот* – шия; *копыта* – ноги; *крылья* – руки", – пише М.О. Грачов [3, 187]. При цьому чим більше в нашому мовленні "поганих слів", тим більше й поганих думок, а чим більше слів хороших – тим і помисли наші чистіші. Агресивні слова – породження наших думок, і навпаки, думки – породження наших агресивних слів [3, 369]. Так, зустрівши підприємство під назвою "Фарт", М.О. Грачов звертає увагу на те, що *фарт* – злочинний арготизм зі значеннями "гроші, щастя, доля, вдало здійснений злочин" [3, 372] (очевидно, слово кінець-кінцем пов'язане з латинським *fortuna*).

Жаргонно-сленгова картина світу відбиває прикмети часу й особливості субкультур, концентруючись у певних ключових словах. Так, за спостереженням О.О. Тараненка, "ключовими словами вітчизняного підприємництва стали професіональні й сленгові значення дієслова *крутити* та його дериватів" (*прокручувати, розкручувати, розкручуватися, накручувати* тощо) [13, 38]. Ключові слова жаргонного походження, зокрема ключові жаргонізми сучасного публічного спілкування, досліджує І.О. Соболєва [11, 9-11]. Визначено, що деякі жаргонні за походженням слова ввійшли нині до центру мововживання і стали мовними домінантами (зокрема, розглянуто такі лексеми, як рос. *беспредел, крутой, крыша, тусовка*). Нерідко подібні ключові слова, набуваючи ролі культурних символів, виступають яскравими маркерами належності особи до представників певного виду діяльності ("фаху" в найширшому розумінні), до прихильників певного виду спорту або мистецтва, до певної соціальної групи або субкультури. Н. Іванова говорить про наявність у професійному сленгу "репрезентативної лексики" – такої, що ідентифікується навіть тими, хто не володіє відповідним сленгом [6, 21].

Модифікуємо параметри для визначення ключових слів, сформульовані А. Вежбицькою [2, 36], Ю.Л. Мосенкісом та М.В. Якименком [8, 206], оскільки дослідники зазначають, що жорсткі критерії, придатні для однозначного віднесення слова до ключових термінів, які відображають мовну картину світу визначити надзвичайно важко [8, 207]. На думку Л.П. Іванової, ключове слово має такі основні ознаки: свідомість і представленість у свідомості носіїв мови й культури; високе смислове навантаження; здатність викликати культурні асоціації в носіїв певної мови; здатність до переносного вживання в мовленні; висока частотність [5, 4].

Критеріями визначення ключових лексем сленгу певної галузі можуть виступати, серед інших, 1) міра синонімізації позначуваного словом поняття (причому в низці синонімів нерідко можна виділити одне або декілька головних слів) і 2) міра деривативації слова, тобто розвитку похідних утворень; 3) доповнення символічного навантаження мовного знака екстралінгвальним символічним потенціалом; 4) висока частотність у мовленні; 5) надрегіональна поширеність сленгізму.

Частотність використання сленгового терміна ми визначили на основі анкетування, спостереженням за усною комунікацією, наявністю в записах усного спонтанного мовлення. На віднесення мовної одиниці до ключових слів культури впливає також соціокультурна вагомість певного поняття чи реалії. Як зазначає В.В. Жайворонок, "намагання штучно відокремити поняття від слова при дослідженні мовних явищ зазвичай річ марна, а отже й непродуктивна. В основі слова як номінативної одиниці лежить концепт (лінгвопоняття), що є продуктом іншого продукту свідомості – власне поняття про предмет, річ, реалію" [4, 176]. Але жорсткі критерії, придатні для однозначного віднесення або не віднесення до ключових слів, запропонувати важко [8, 207].

Найвищою цінністю молодої людини є здатність жартувати та бути дотепним. У мовленні це об'єктивується за допомогою лексеми *прикол*, який займає чільне місце серед сленгової лексики: *прикол* – жарт; *приколіст* – жартівник; *прикольний* – гарний, смішний, кумедний; *заганяти приколи* – жартувати; *прикольно* – добре, гарно, смішно. Мовна одиниця внаслідок частотного використання зазнає розширення значення, постійно поповнюється додатковими семами: напр., *Ну що за прикол це робити?* ("навіщо ти це робиш?") (юнак, 21 р., 12.04.2008, м. Умань). Концептуальні лексеми молодіжного сленгу здатні утворювати асоціативні зв'язки. Для мовлення молоді характерна лексична сполучуваність таких мовних одиниць із іншими сленгізмами: напр., *Прикольний прикид у чувака* (юнак, 24 р., 15.04.2009, м. Київ); *Він загнав такий прикол, що ми випали* (дівчина, 18 р., 3.02.2008, м. Умань).

Сленгові слова та звороти, які спочатку належали до сленгу наркозалежних, активно поповнюють загальномолодіжний сленг. Наприклад, для позначення легких наркотиків, які використовують для куріння (листя коноплі та ін.), вживається сленгізм *план,* який має значну кількість синонімів: *ганджубас, гандж (ґандж), драп* та ін. Номінації, пов'язані з цією тематичною групою, входять до загальномолодіжного сленгу. Власне, в молодіжному середовищі сформувалися такі похідні, як *планер, плановик, планокур,* що позначають людину, яка курить наркотики [12, 261-262]. Гедоністична спрямованість молоді об'єктивується за допомогою лексичної одиниці *кайф* "насолода", яка стала центром для утворення низки похідних номінативних засобів: *кайфелик* "річ або предмет, що викликає приємні емоції [12, 164]; *кайфовий* "прекрасний, чудовий,; такий, що приносить задоволення" [12, 164]; *кайфово* "гарно, приємно" [10, 154]; *кайфолом* "людина, яка псує іншим гарний настрій; заважає отримувати задоволення, насолоджуватися чимось" (пор. англ. *killjoy* "людина, яка псує задоволення іншим" [16, 661]); *кайфувати* отримувати насолоду, радість, задоволення від чогось" [12, 164] та виразів *жити в кайф* "жити, отримувати насолоду, задоволення" [12, 163]; *ламати / поламати (зламати, зірвати) кайф* "псувати / зіпсувати комусь гарний настрій, завадити отримати задоволення від чогось" [12, 163]; *ловити / зловити (піймати) кайф* "отримувати / отримати задоволення від чогось, насолоджуватися чимсь [12, 163]. Саме ж слово *кайф* (раніше у формі *кейф*) було вживане зі значенням "задоволення" у сленговому мовленні київської молоді кінця 1970 – початку 1980-х років, нині ж це слово сприймається як загальносленгове [15, 20].

Серед інших ключовими сленгізмами молодіжної культури виступають такі лексеми як *бухло* "спиртне", *галімо* "погано", *чувак* "друг, товариш", *хавати* "їсти", *туса* "зібрання, компанія", *музон* "музика" та субкультурні мовні одиниці *позер* "той, хто слідує лише зовнішнім атрибутам субкультури (одягу, зачісці)", *тру* "справжній представник субкультури", *цивіл* "людина, яка не належить до субкультури". Найзальнішим терміном, який позначає представника молодіжного субкультурного угруповання, є лексема *нефор,* яка використовується переважно поза межами самого угруповання і часто має негативну конотацію (серед представників молодіжного соціуму, які не належать до субкультурних угруповань).

Номінації представників різних молодіжних угруповань, як і лексичні підсистеми, притаманні їм, стають надбанням певних культурно-історичних епох, належними до певного часового проміжку. Особливості світосприйняття молоді відбиваються у своєрідних засобах самовираження, характерних для молодіжних субкультур. Згадаймо субкультуру хіпі, яка вже не належить до суто "молодіжних", проте залишки її впливу на сленгову підсистему спостерігаємо і сьогодні: *хіповий* "помітний, ефектний (про одяг, аксесуари) [12, 355], *хіпувати* "вести спосіб життя

хіпі" [12, 355], *хіпок / хіп* "хіпі" [12, 355], *фенічка / фенька* "прикраса з бісеру" (означена реалія вже є атрибутом не лише хіпі, але й інших переважно молодіжних субкультур) [12, 338]. До ядра молодіжного сленгу належать лексеми, які позначають найвиразніші реалії молодіжних субкультур.

Сленгова лексика та фразеологія так чи інакше репрезентують своєрідність світобачення молодіжного соціуму. Система молодіжного сленгу вказує на ті фрагменти дійсності, які привертають увагу молодої людини. Найбільш вагомі мовні символи молодіжної культури мають найбільший потенціал до переходу до загального сленгу, утвердження в лінгвопросторі всього етносоціуму. Зрозуміло, що про "загальносленгову" картину світу говорити досить важко, оскільки в принципі кожній галузі сленгу, яка обслуговує певну субкультуру (в найширшому значенні цього слова), відповідає власний світогляд, тією або іншою мірою специфічний порівняно з іншими світобаченнями.

Список використаних джерел

1. Блумфилд Л. Язык / Л. Блумфилд ; [пер. с англ. Е.С. Кубряковой, В.П. Мурат]. – М. : Прогресс, 1968. – 608 с.
2. Вежбицкая А. Понимание культур через посредство ключевых слов / А. Вежбицкая ; [пер. с англ. А.Д. Шмелева]. – М. : Языки славянской культуры, 2001. – 288 с.
3. Грачев М.А. От Ваньки Каина до мафии : прошлое и настоящее уголовного жаргона / М.А. Грачев. – М. : Авалон ; Азбука-классика, 2005. – 384 с.
4. Жайворонок В.В. Українська етнолінгвістика : нариси / В.В. Жайворонок. – К. : Довіра, 2007. – 262 с.
5. Иванова Л.П. Кавказ в русском языковом сознании XIX-XX столетий / Л.П. Иванова. – К. Издательский дом Дмитрия Бураго, 2004. – 110 с.
6. Іванова Н. Український музичний сленг : психологія носіїв, лексичний склад та ігрові ресурси мови / Н. Іванова // Урок української. – 2004. – № 7. – С. 20-23.
7. Маковский М.М. Современный английский сленг : онтология, структура, этимология / М.М. Маковский. – [изд. 3-е.] – М. : URSS, 2007. – 168 с.
8. Мосенкіс Ю.Л. Всесвіт у дзеркалі японської мови : словесні символи культури Японії / Ю.Л. Мосенкіс, М.В. Якименко. – К. : Видавничий дім А+С, 2005. – 352 с.
9. Рылов Ю.А. Аспекты языковой картины мира : итальянский и русский языки : [монография] / Ю.А. Рылов. – М. : Гнозис, 2006. – 303 с.
10. Словник сучасного українського сленгу / [упорядник Т.М. Кондратюк]. – Х. : Фоліо, 2006. – 352 с.
11. Соболєва І.О. Знижені (позалітературні) мовні засоби в сучасному публіцистичному дискурсі : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.02 "Російська мова" / І.О. Соболева ; Таврійський національний університет імені В.І. Вернадського. – Сімферополь, 2002. – 20 с.
12. Ставицька Л. Український жаргон [словник : містить близько 4070 слів і понад 700 стійких словосполучень] / Л. Ставицька. – К. : Критика, 2005. – 496 с.
13. Тараненко О.О. Колоквіалізація, субстандартизація та вульгаризація як характерні явища стилістики сучасної української мови (з кінця 1980-х рр.) / О.О. Тараненко // Мовознавство. – 2003. – № 1. – С. 23-41.
14. Толстой Н.И. Язык и народная культура : очерки по славянской мифологии и этнолингвистике / Н.И. Толстой. – М. : Индрик, 1995. – 512 с.
15. Фурса О.С. Український молодіжний сленг як динамічний феномен : стан та перспективи досліджень, мовні контакти, галузі сленгу / О.С. Фурса, Ю.Л. Мосенкіс. – К. : Альфа друк, 2008. – 52 с.
16. Webster's Ninth New Collegiate Dictionary / Ed. F.C. Mish. – Springfield, Massachusetts : Merriam-Webster, – 1984. – 1563 p.

Анотація. *Статтю присвячено сучасному українському молодіжному сленгові як лінгвокультурному феноменові. Розглянуто роль ключових лексем молодіжного сленгу у відображенні картини світу, увагу зосереджено на культурно специфічних номенах сучасного молодіжного сленгу. Сформульовано критерії визначення ключових слів молодіжного сленгу зважаючи на його специфіку.*

Ключові слова: *мовної картини світу, етноцентризм, субстандарт, ключові слова, сленг.*

Summary. *The article deals with the problem of contemporary Ukrainian youth slang as a language and cultural phenomenon. The role of key words of modern youth slang as means of world picture reflection is revealed in the article, the attention is paid to specific cultural lexemes of contemporary youth slang. The criteria of slang key identification words are grounded in the article.*

Key words: *linguistic picture of the world, ethnocentrism, substandard, key words, slang.*